

בַּשֵּׁם ה', אֵל עֹלָם (בראשית כא, לג).

תְּהִי-יָדְךָ לְעֶזְרִי: כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחֻרְתִּי (תהילים קיט, קעג).

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זִרְעִים

הַלְכוֹתָיו שְׁבַע, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת כְּלָאִים, הַלְכוֹת מִתְנֹת עֲנִיִּים, הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הַלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת, הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנֹטֵעַ רְבִיעִי, הַלְכוֹת בְּכוּרִים וּשְׂאֵר מִתְנֹת כְּהֵנָּה שְׁבַגְבוּלִין, הַלְכוֹת שְׁמֵטָה וַיּוֹבֵל.

הַלְכוֹת כְּלָאִים. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרִטָן: (א) שְׁלֹא לְזָרַע זִרְעִים כְּלָאִים; (ב) שְׁלֹא לְזָרַע תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בַּפֶּרֶם; (ג) שְׁלֹא לְהִרְבִּיעַ בְּהֵמָה כְּלָאִים; (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מִלְּאָכָה בְּכָלֹאִי בְּהֵמָה כָּאֶחָד; (ה) שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ כְּלָאִים.

הַלְכוֹת מִתְנֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שְׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרִטָן: (א) לְהִנִּיחַ פֶּאֶה; (ב) שְׁלֹא יִכְלֶה הַפֶּאֶה; (ג) לְהִנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שְׁלֹא יִלְקֹט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלָלוֹת בַּפֶּרֶם; (ו) שְׁלֹא יַעֲוִלֵל הַפֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַפֶּרֶם; (ח) שְׁלֹא יִלְקֹט פֶּרֶט הַפֶּרֶם; (ט) לְהִנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שְׁלֹא יָשׁוּב לְקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לְעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צִדְקָה כְּמִסַּת יָד; (יג) שְׁלֹא יֵאמָץ לִכְבוֹ עַל הָעֲנִי.

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת שְׁתֵּים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרִטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה; (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שְׁלֹא יִקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֲלֹא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שְׁלֹא יֵאָכֵל זֶר תְּרוּמָה; (ה) שְׁלֹא יֵאָכֵל אֶפְלוֹ תּוֹשֵׁב כּוֹהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שְׁלֹא יֵאָכֵל עֶרֶל תְּרוּמָה; (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל כּוֹהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שְׁלֹא תֵאָכֵל חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מוֹרָם מִן הַקִּדְּשִׁים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶחָת וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְׁנֵי הַזִּרְעָה, וּלְתַנּוֹ לְלוּיִים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנֹטֵעַ רְבִיעִי. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן תִּשְׁעַת מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרִטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי; (ב) שְׁלֹא לְהוֹצִיא דָמִיו בִּשְׂאֵר צִרְפֵּי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה וְסִיכָה; (ג) שְׁלֹא לֵאָכֵלוּ בְּטִמְאָה; (ד) שְׁלֹא לֵאָכֵלוּ בְּאִנְיוֹת; (ה) שְׁלֹא לֵאָכֵל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁלְדָגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שְׁלֹא לֵאָכֵל מַעֲשֵׂר תִירוּשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שְׁלֹא לֵאָכֵל מַעֲשֵׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נֹטֵעַ רְבִיעִי כָּלוּ קֹדֶשׁ, וְדִינוּ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לְבַעֲלָיו כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהַתְּנוּת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הַלְכוֹת בְּכוּרִים עִם שְׂאֵר מִתְנֹת כְּהֵנָּה שְׁבַגְבוּלִין. יֵשׁ בְּכָלֶלֶן תִּשְׁעַת מִצְוֹת שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרִטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שְׁלֹא יֵאָכֵל הַכּוֹהֵן בְּכוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לְקָרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חֲלָה לַכּוֹהֵן; (ה) לִתֵּת זֶרֶעַ וּלְחַיִּים וְקִבָּה לַכּוֹהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רִאשִׁית הַגֶּזֶז; (ז) לַפְּדוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וּלְתֵן פְּדִיוָנוֹ לַכּוֹהֵן;

(ח) לפדות פטר חמור ולתן פדיונו לכוהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו.

הלכות שמטה ויובל. יש בכללן שמים ועשרים מצוות תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שתשבת הארץ ממלאכתה בשביעית; (ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואות; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלווה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספר שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשי; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין פתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להן ערים מתנה לשבת בהן; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללויים ערים לשבת ומגרשיהם; (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים מהן שלוששים מצוות עשה, ושבע ושלושים מצוות לא תעשה.

הלכות בלאים

יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים בלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בפרם; (ג) שלא להרביע בהמה בלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחד; (ה) שלא ללבש בלאים. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות בלאים פרק א

א. הזורע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל לוקה, שנאמר "שדך לא-תזרע בלאים" (ויקרא יט, יט); ואחד הזורע, או המנפש, או המחפה כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת, או פול אחד ועדשה אחת מנחין על הארץ, וחפה אותן בעפר, בין בידו בין ברגלו בין בכלי הרי זה לוקה. ואחד הזורע בארץ, או בעציץ נקוב; אבל הזורע בעציץ שאינו נקוב, מכין אותו מפת מרדות.

ב. אסור לזרע בלאים לגוי, ומתר לומר לגוי לזרע לו בלאי זרעים. ואסור לאדם לקים בלאי זרעים בשדהו, אלא עוקר אותן; ואם קים, אינו לוקה. ומתר לישראל לזרע בלאי זרעים בידו, בחוצה לארץ; ואפלו לערב הזרעים לכתחלה, ולזרען בחוצה לארץ מתר. ודברים אלו, דברי קבלה.

ג. אין אסור משום בלאי זרעים, אלא זרעים הראויין למאכל

אדם; אבל עֲשָׂבִים הַמָּרִים, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִן הָעִיקָרִין שְׂאִינָן רְאוּיִין אֲלֹא לְרִפּוּאָה, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן אֵין בָּהֶן מְשׁוּם כְּלָאִי זֶרְעִים.

ד. כְּלָאִי הָאֵילָנוֹת, הָרִי הֵם בְּכֻלָּל מֶה שְׁנֹאמָר "שָׂדֶךְ לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים" (ויקרא יט, ט). פִּיּוּד: הַמֶּרְכִּיב אֵילָן בְּאֵילָן, כְּגוֹן שְׁהֶרְכִּיב יַחֲוֹר שְׁלֹתְפוּחַ בְּאַתְרוּג, או אֶתְרוּג בְּתַפּוּחַ הָרִי זֶה לּוֹקָה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; וְכֵן הַמֶּרְכִּיב יֵרֶק בְּאֵילָן, או אֵילָן בְּיֶרֶק לּוֹקָה בְּכָל מָקוֹם. וְאַסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ הַגּוֹי שִׁירְכִיב לוֹ אֵילָנוֹ כְּלָאִים.

ה. וּמִתָּר לְזֶרַע זֶרְעִים וְזֶרַע אֵילָן, כְּאַחַד; וְכֵן מִתָּר לְעֶרֶב זֶרְעֵי אֵילָנוֹת וּלְזֶרַען, כְּאַחַד שְׂאִין לָךְ כְּלָאִים בְּאֵילָנוֹת, אֲלֹא הֶרְכָּבָה בְּלָבָד.

ו. הַזֶּזְרַע זֶרְעִים כְּלָאִים, וְכֵן הַמֶּרְכִּיב אֵילָנוֹת כְּלָאִים אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לּוֹקָה הָרִי אֵלּוֹ מִתָּרִין בְּאַכִּילָה, וְאַפְלוּ לָזֶה שְׁעֶבֶר וְזֶרַען: שְׁלֹא נֶאֱסָר אֲלֹא זֶרְעֵתָן בְּלָבָד. וּמִתָּר לְטַע יַחֲוֹר מִן הָאֵילָן שֶׁהֶרְכָּב כְּלָאִים, וּלְזֶרַע מִזֶּרַע הַיֶּרֶק שֶׁהֶרְכָּב כְּלָאִים.

ז. הַזֶּזְרַעוֹנִים נִחְלָקִין לְשְׁלוֹשָׁה חֻלְקִים: הָאֶחָד מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּאָה; וְהֵיא חֲמִשָּׁה מִינֵין הַחֲטִיִּם, וְהַכֶּסְמִין, וְהַשְּׁעוּרִין, וְשִׁבְלַת שׁוּעַל, וְהַשִּׁיפּוֹן.

ח. וְהַשְּׁנִי מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא קִטְנִיּוֹת; וְהֵן כָּל זֶרְעִים הַנֶּאֱכָל לָאָדָם, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה כְּגוֹן הַפּוֹל, וְהָאֲפוֹנִים, וְהַעֲדָשִׁים, וְהַדַּחֲחַן, וְהָאֲרוֹז, וְהַשְּׁמִשְׁמִין, וְהַפְּרָגִין, וְהַסְּפִיר, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

ט. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא זֶרְעוֹנֵי גִנָּה; וְהֵן שְׂאֵר הַזֶּזְרַעוֹנִים שְׂאִינָן לְמֹאכַל אָדָם, וְהַפְּרִי שְׁלֹאוֹתוֹ הַזֶּרַע מֹאכַל אָדָם כְּגוֹן זֶרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִין, וְזֶרַע הַחֲצִיר וְהַקֶּצֶחַ, וְזֶרַע לֶפֶת, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְזֶרַע פֶּשֶׁתָן, הָרִי הוּא בְּכֻלָּל זֶרְעוֹנֵי גִנָּה.

י. כְּשִׁיזְרָעוּ כָּל מִינֵי זֶרְעוֹנִים אֵלּוֹ, וַיַּצְמַחוּ נִקְרָא הַצִּמְח כָּל כָּל זֶמֶן שְׁלֹא נִכָּר הַזֶּרַע דָּשָׁא, וְנִקְרָא יֶרֶק. וַיֵּשׁ מִזֶּזְרַעוֹנֵי גִנָּה זֶרְעוֹנִים שֶׁדִּרְכָן לְזֶרַע מֵהֶן שְׂדוֹת, כְּגוֹן הַפֶּשֶׁתָן וְהַחֲרָדֵל; וְאֵלּוֹ הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי זֶרְעִים.

יא. וַיֵּשׁ מִזֶּזְרַעוֹנֵי גִנָּה זֶרְעִים שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזֶרַע מֵהֶם אֲלֹא עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת קִטְנּוֹת, כְּגוֹן הַלֶּפֶת וְהַצִּנּוֹן וְהַתְּרָדִים וְהַבְּצָלִים וְהַכֶּסֶבֶר וְהַפְּרָפֶס וְהַמְּרוֹר וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְאֵלּוֹ הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי יֶרֶקוֹת.